

Dr. sc. Izet Pehlić

Dr. sc. Nermin Tufekčić

PERCEPCIJA KVALITETA ŠKOLSKOG ŽIVOTA UČENIKA U REDOVNOJ I ONLAJN NASTAVI U TOKU PANDEMIJE KORONAVIRUSA

Sažetak

Znanstvenoistraživački okvir i podsticaj za ovo istraživanje bio je prelazak sa klasične nastave na realizaciju onlajn nastave u osnovnim i srednjim školama u Bosni i Hercegovini, uzrokovan proglašenom pandemijom koronavirusa. Cilj ovog istraživanja bio je da se na osnovu stavova učenika osnovne i srednje škole ustanovi postoji li statistički značajna razlika u kvalitetu školskog života u redovnoj nastavi i onlajn nastavi u toku pandemije koronavirusa. Od istraživačkih metoda korištene su metoda teorijske analize i deskriptivno-analitička servej metoda, od istraživačkih tehnika anketiranje, a od istraživačkih instrumenata korišten je Upitnik kvaliteta školskog života (Ainley i Bourke 1992; Leonard, 2002). Uzorak je sačinjavalo ukupno 600 učenika (300 učenika redovne nastave i 300 učenika onlajn nastave). U uzorku učenika redovne i onlajn nastave bilo je po 150 učenika osnovne i 150 učenika srednje škole iz Grada Zenica. Istraživački rezultati pokazali su kako učenici procjenjuju statistički značajno boljim kvalitet školskog života u redovnoj nastavi nego onlajn nastavi u toku pandemije koronavirusa na svim supskalama: veće je opće zadovoljstvo školom, manji su negativni osjećaji prema školi, bolji odnos s nastavnicima, bolja socijalna integriranost, u većoj mjeri se škola doživljava kao prostor pripreme za budućnost, ostvaruje se veće školsko postignuće i bolji je doživljaj učenja. Također, rezultati istraživanja pokazali su da učenici osnovne škole procjenjuju statistički značajno boljim kvalitet školskog života od učenika srednje škole.

Ključne riječi: *zadovoljstvo školom, odnos nastavnika, socijalna integriranost, školsko postignuće, doživljaj učenja*

Uvod

Usljed proglašenja pandemije koronavirusa i u Bosni i Hercegovini uvedena je onlajn nastava u osnovnim i srednjim školama i fakultetima. Učenici, roditelji, nastavnici i institucije različito su se snašli u novonastaloj situaciji. Stoga, bitno je naglasiti da u ovom radu ne govorimo generalno o kvalitetu onlajn nastave, nego samo o onlajn nastavi koja je organizirana usljed nemogućnosti izvođenja redovne nastave zbog proglašenja pandemije koronavirusa. Ovo naročito zbog toga što nastavnici, učenici i roditelji uopće nisu bili pripremljeni za njezinu kvalitetnu realizaciju, nego su se 'u hodu' snalazili, odgovarali na izazove i rješavali novonastale probleme.

Midhat Dedić za *Al Jazeera Balkans* 15. aprila 2020. godine izvijestio je da su „u jeku najvećeg iskušenja s kojim se susreće moderni svijet u vidu pandemije korona virusa mjere totalnog socijalnog distanciranja generirale neizbježan pokušaj da se kako-tako dovrše nastavni i odgojno-obrazovni procesi za učenike osnovnih, srednjih škola i fakulteta u Bosni i Hercegovini“ (Dedić, 2020). U oba entiteta zbog prekida redovne organizirana je nastava posredstvom televizije, interneta i na druge načine. Digitalna alternativa redovnoj nastavi postala je nužnost, a realno je moguće da će ubuduće postati i sastavni dio redovnog odgojno-obrazovnog procesa, kako kod nas

tako i u našem bliskom okruženju i svijetu općenito. U Hrvatskoj uz tehničku podršku CARNeta, teleoperatera i televizije funkcioniralo je više od 40.000 virtuelnih učionica, dok je u Sloveniji bilo određenih problema s internetskom nastavom, pa je odgojno-obrazovni proces funkcionirao posredstvom elektronske pošte. U Srbiji na kanalu RTS 3 emitirala se nastava za sve razrede osnovnih škola od 17. marta, a za srednje škole posredstvom internetske platforme RTS Planeta (Dedić, 2020). Slijedi poseban fokus na organizaciju onlajn nastave u Bosni i Hercegovini.

Redovne učionice zamijenile su virtuelne učionice

U bosanskohercegovačkom entitetu Federacija Bosne i Hercegovine obrazovanje je u nadležnosti kantona, pa postoje određene razlike u pristupima održavanju nastavnog procesa. Ovdje ćemo navesti samo neke primjere njegove organizacije. U Kantonu Sarajevo, naprimjer, odlukom Vlade internetska nastava uspostavljena je 12. marta. Već ranije, realizirane su obuke za tu nastavu, ali ne u svim školama, a problemi su se rješavali "u hodu". Čak 98% učenika imalo je stalni pristup internetu, a za porodice koje nisu bile u mogućnosti da djeci pripreme uvjete za taj alternativni oblik nastave pobrinule su se škole, Ministarstvo obrazovanja i telekomunikacijski operatori (Dedić, 2020).

U Unsko-sanskom kantonu za učenike osnovnih i srednjih škola, naredbom Ministarstva obrazovanja, nauke, kulture i sporta, od 23. marta odvijao se obrazovni proces posredstvom interneta primjenom aplikacije zum. Oblikovane su upute za praćenje internetske nastave, te urađen priručnik za nastavnike i učenike za rad na internetskoj platformi. Resorno ministarstvo radilo je na unutrašnjoj preraspodjeli novca za nabavku tehničke opreme za ovaj novi, fleksibilni vid nastave za djecu čiji roditelji nisu mogli osigurati uvjete za praćenje nastavnog procesa. Aplikacija zum postala je lider u modernim videokomunikacijama i u ovom kantonu s vrlo jednostavnom i pouzdanom klaud platformom za video i audionastavu, a instalacija je bila moguća na gotovo sve elektronske uređaje (Dedić, 2020).

U jednoj osnovnoj školi u Sanskom Mostu, naprimjer, učenici su u toku jednog vikenda uz pomoć razrednice na laptope, tablete, računare ili smart-telefone instalirali aplikaciju zum, napravili profile, uradili probe i odmah u ponedjeljak iz svojih domova počeli pratiti redovnu nastavu prema rasporedu sati. Svaki učenik imao je svoj ID-kod koji je dobio od nastavnika. Čas je počinjao kad nastavnik 'pokrene' sobu, a učenici su se uključivali ili preko linka ili unošenjem šifre nastavnika i isključivali su mikrofone dok traje predavanje da se bolje čuje glas nastavnika. Zahvaljujući ovoj aplikaciji, učenici su imali audio-video prikaz, mogli su se vidjeti, a nastavnik je mogao pratiti ko je na času i u svakom momentu znati da li se neko isključio, odnosno 'izišao' iz *onlajn* učionice (Dedić, 2020).

Internetska nastava u Krajini počela je dobro i uz minimalne tehničke probleme, poput sporadičnih nemogućnosti skidanja videomaterijala, "šuštanja" ili opterećenosti interneta. Za učenike nižih razreda (od prvog do četvrtog) nastava "kod kuće" organizirana je u kombinaciji TV-škole, koja je počinjala u 10:15 na RTVUSK i preko vibera, gdje su nastavnici davali zadatke, a učenici ih radili uz pomoć roditelja i slali posredstvom vibera na ocjenu. Iako je taj vid nastave

izgledao jednostavniji, predstavljao je veliko opterećenje i učenicima i roditeljima. Sve škole bile su dužne slati Ministarstvu sedmične izvještaje o izvedenoj internetskoj nastavi (Dedić, 2020).

U Tuzlanskom kantonu internetska nastava odvijala se u 86 osnovnih i 26 srednjih škola posredstvom modul-platforme u čiju su pripremu bili uključeni firma "Leftor" i Elektrotehnička škola Tuzla. Snimani materijal, gotova predavanja, dostavljani su firmi "Leftor", koja je to objavljivala na svojoj platformi, a nastavnici su odatle mogli povlačiti sadržaje. Riječ je o općeobrazovnim predmetima, tzv. zajedničkoj jezgri, koju su snimili po nastavnom planu i programu, a nastavnici su po rasporedu preuzimali snimljene nastavne jedinice umjesto svog časa. Stručnu nastavu škole su radile interno postavljajući sadržaje na modul-platformu (Dedić, 2020).

U Srednjobosanskom kantonu internetska nastava je na vrijeme počela, u većoj mjeri kao oblik samoučenja. Djeca su uz pomoć nastavnika, koji su im bili dostupni putem interneta preko obrazovnih platformi ili vibera, samostalno usvajali određene odgojno-obrazovne sadržaje (Dedić, 2020).

Internetska nastava u Zapadnohercegovačkom kantonu odvijala se preko sajta Ministarstva obrazovanja, nauke, kulture i sporta, na kojem su se svakodnevno objavljivali materijali za učenike osnovnih škola i gimnazija, dok su srednje strukovne škole organizirale nastavu preko drugih alata (na nivou razreda). Materijali su raspodijeljeni po razredima i predmetima, osim za razrednu nastavu gdje su bili razvrstani samo po razredima (Dedić, 2020).

Nastava na daljinu organizirana je i u Hercegovačko-neretvanskom kantonu prema instrukciji Ministarstva obrazovanja, nauke, kulture i sporta. Nastavnici su morali dolaziti na posao i na dnevnoj bazi komunicirati s učenicima, a nastavni proces organizirati posredstvom interneta, tj. sajta škole, elektronske pošte i društvenih mreža (Dedić, 2020).

Internetska nastava u Brčko Distriktu odvijala se preko aplikacije viber za učenike od prvog do petog razreda, u čemu im je trebala i pomoć roditelja, dok su stariji razredi uspostavljali učionice preko određenih aplikacija. U srednjim školama, gdje se teoretska nastava izvodila preko internetskih aplikacija, bio je problem s praktičnom nastavom. Zanimljivo je broj učenika koji nisu bili uključeni u nastavu, ali se nastojalo pomoći i njima (Dedić, 2020).

U bosanskohercegovačkom entitetu Republika Srpska od 17. marta nastava za osnovnu školu odvijala se posredstvom javnog servisa RTRS-a, uz dodatnu nastavničku podršku telefonom ili preko interneta, dok su srednjoškolci bili lišeni tog vida nastave zbog različitih struka, zanimanja i praktične nastave. Nastavnici su bili u kontaktu sa učenicima najviše preko viber grupa, fejsbuka i mesindžera. Učenici su rješavali zadatke koje su im nastavnici slali, zatim su ih slikali i nastavnicima vraćali. Nakon toga nastavnici su im davali povratne informacije i sortirali radove. Obavezna je bila isključivo nastava koja se pratila preko RTRS-a. Instrukcija je bila takva da se nisu smjeli davati dodatni zadaci osim onih iz programa RTRS-a, a nastavnici su bili u obavezi da u internoj komunikaciji učenicima pomažu (Dedić, 2020).

Kvalitet školskog života učenika

Kvalitet školskog života definira se kao skup pozitivnih i negativnih iskustava u školi te ostalih osjećaja povezanih sa specifičnim područjima i posljedicama života u školi (Leonard, 2002; Raboteg-Šarić, Šakić i Brajša-Žganec, 2009).

Prema Huebneru (2004), zadovoljstvo životom kod adolescenata može se mjeriti sa globalnog aspekta zadovoljstva životom ili obuhvatiti različite domene. Prema njemu, najvažniji aspekti zadovoljstva životom kod adolescenata izdvajaju se u domenu zadovoljstva porodicom, prijateljima, školom, sobom i životnim okruženjem.

U procesima odgojno-obrazovnih reformi ustroj škole se mijenjao od (pre)naglašenog razvoja spoznajnog (kognitivnog) područja prema razvoju emocionalnih i socijalnih vještina, jačanju socijalnih odnosa, demokratskoj participaciji i saradničkom učenju (Hrvatić i Piršl, 2007; Blažević, 2015; Buljubašić-Kuzmanović i Blažević, 2015). U istraživanjima u školskom okruženju kriterij uspješnosti škola i učenika najčešće su učenička postignuća na raznim nivoima znanja i njihov školski uspjeh (Leonard i sar, 2004; Raboteg-Šarić, Šakić i Brajša-Žganec, 2009).

Jedan od prvih modela kvaliteta školskog života predložili su Epstein i McPartland (1976, prema Raboteg-Šarić, Šakić i Brajša-Žganec, 2009). Njihov izvorni model kvaliteta školskog života zasniva se na tri dimenzije učeničkih reakcija: općem zadovoljstvu školom, predanosti školskim obavezama i reakcijama na nastavnike. Oni su razvili i skalu za mjerenje opisanih dimenzija kvaliteta školskog života koju su potvrdila istraživanja u školskom okruženju.

Kvalitet školskog života dolazi do izražaja u ukupnom opsegu svega što čini školu: kurikulum, prostor, odnosi, sadržaji i drugo. Previšić (2005: 170) naglašava da, u nastojanju da se odgoj i obrazovanje učine što kvalitetnijim, kreativnijim i prosocijalnim činom, ključnu ulogu imaju svi učesnici odgojno-obrazovnog procesa: učenici, učitelji, stručno-razvojna služba, direktori, roditelji, zajednica i drugi potencijalni partneri i preduzetnici, te ustanove.

Istraživanja (Raboteg-Šarić, Šakić i Brajša-Žganec, 2009) pokazuju da je percepcija kvaliteta školskog života povezana sa razrednom klimom i iskustvima učenja i poučavanja u učionici, kao i sa individualnim karakteristikama učenika. Rezultati istraživanja Vesne Buljubašić-Kuzmanović (2012) pokazali su koliko škole kao zajednice odrastanja školskim kurikulumom kroz različite školske aktivnosti utječu na socijalni razvoj učenika, odnosno koliko učenici imaju prilika da pokažu svoje vještine i sposobnosti, razviju saradnju i uspješne odnose s drugima, poštuju druge, budu tolerantniji, nenasilno rješavaju sukobe, osjećaju se slobodno, uspješno i zadovoljno, uče kreativno i zanimljivo, te stečena znanja i iskustva primjenjuju u svakodnevnom životu (Buljubašić-Kuzmanović, 2012: 43).

Metod

Po svojoj naravi ovo istraživanje je deskriptivno neeksperimentalno. Od istraživačkih metoda korištene su metoda teorijske analize (u oblikovanju teorijskog okvira) i deskriptivno-analitička servej metoda (u oblikovanju empirijskog istraživanja). Od istraživačkih tehnika korišteno je anketiranje.

Cilj ovoga istraživanja bio je da se na osnovu stavova učenika osnovne i srednje škole ustanovi postoji li statistički značajna razlika u kvalitetu školskog života u redovnoj nastavi i onlajn nastavi u toku pandemije koronavirusa.

Hipoteza: „Postoji statistički značajna razlika u kvalitetu školskog života u redovnoj nastavi i onlajn nastavi u toku pandemije koronavirusa: bolji je kvalitet školskog života učenika u redovnoj nastavi nego u onlajn nastavi u toku pandemije koronavirusa“.

Od istraživačkih instrumenata korišten je Upitnik kvaliteta školskog života (*Quality of school life Questionnaire*), koji su konstruirali Ainley i Bourke (1992; Leonard, 2002) u ispitivanju s australskim učenicima osnovnih škola. Upitnik sadrži 40 tvrdnji koje čine sedam skala (dvije opće i pet specifičnih) dobivenih faktorskom analizom, a koje mjere specifične domene kvaliteta školskog života:

- *Opće zadovoljstvo školom (General satisfaction)* – mjeri opće pozitivne osjećaje prema školi, pozitivan stav prema školi (6 tvrdnji, $\alpha=0,87$);
- *Negativni osjećaji prema školi (Negative affect)* – mjeri opće negativne osjećaje prema školi, stres zbog škole (5 tvrdnji, $\alpha=0,89$);
- *Nastavnici (Teacher)* – ispituje percepciju kvaliteta odnosa nastavnika prema učenicima, zadovoljstvo učenika odnosom s nastavnicima (5 tvrdnji, $\alpha=0,91$);
- *Socijalna integriranost (Social integration)* – ispituje odnose učenika s drugim ljudima i učenicima u školi, percepciju kvaliteta društvenog života u školi (5 tvrdnji, $\alpha=0,81$);
- *Priprema za budućnost (Opportunity)* – odnosi se na percepciju relevantnosti školovanja, percepciju učenika o tome koliko im prilika pruža škola za razvoj u budućnosti i koliko ih priprema za život (6 tvrdnji, $\alpha=0,92$);
- *Školsko postignuće (Achievement)* – ispituje učenikov doživljaj školske kompetentnosti, osjećaj postignuća i uspješnosti u školskom radu (4 tvrdnje, $\alpha=0,89$);
- *Doživljaj učenja (Adventure)* – ispituje u kojoj mjeri učenici uživaju u samoučenju, percipiraju učenje izazovnim i zabavnim (4 tvrdnje, $\alpha=0,87$).

Provjerili smo pouzdanost instrumenta na našem uzorku, a koeficijent unutarnje konzistencije Cronbach alpha naveden je uz svaku supskalu u zagradi i upućuje na zadovoljavajuću pouzdanost skala.

Pimjer ajtema: “*Opće zadovoljstvo školom: Za mene je škola mjesto gdje uživam da budem.*” Ispitanici su označavali svoj stepen slaganja sa sadržajem pojedine tvrdnje na skali od četiri stepena: 1 – “uopće se ne slažem”, 2 – “uglavnom se ne slažem”, 3 – “uglavnom se slažem”, 4 – “potpuno se slažem”.

Istraživački uzorak je slučajni stritificirani. Sačinjavalo ga je ukupno 600 učenika (300 učenika redovne nastave i 300 učenika onlajn nastave) iz Grada Zenica. U uzorku učenika redovne i onlajn nastave bilo je po 150 učenika osnovne i 150 učenika srednje škole. Istraživanje stavova učenika redovne nastave obavljeno je direktnim anketiranjem prije proglašenja pandemije koronavirusa, a stavovi učenika onlajn nastave dobiveni su putem onlajn ankete nakon završene onlajn nastave u šk. 2019/20. godini. Po varijabli spol uzorak je sačinjavalo 278 (46,3%) ispitanika muškog i 322 (53,7%) ženskog spola. Po varijabli školski uspjeh istraživački uzorak sačinjavalo

je 26 (4,3%) ispitanika s dovoljnim, 155 (25,8%) s dobrim, 230 (38,3%) s vrlo dobrim i 189 (31,5%) s odličnim uspjehom.

Obrada podataka vršena je kompjuterski u statističkom programu (IBM SPSS Statistics). Obrada je bazirana na primjeni tehnika neparametrijske statistike: Mann-Whitney testa, Kruskal Wallis testa, te testa pouzdanosti istraživačkih instrumenata. Mann-Whitney test korišten je za testiranje značajnosti razlika između aritmetičkih sredina kod bipolarnih varijabli i rađen je u funkciji testiranja razlika između aritmetičkih sredina dva nezavisna uzorka. Kruskal Wallis test korišten je u testiranju razlike aritmetičkih sredina više uzoraka.

Rezultati

Prije nego što se pristupilo navođenju istraživačkih rezultata po varijablama i definiranju odnosa između izabranih istraživačkih varijabli, utvrđeni su osnovni statistički parametri i parametri deskriptivne statistike, a potom i distribucija rezultata dobijenih na skalama istraživačkih varijabli.

Tabela 1. *Osnovni statistički parametri i parametri deskriptivne statistike utvrđeni pri ispitivanju izabranih istraživačkih varijabli*

Descriptive Statistics					
	N	Minimum	Maximum	Mean	Std. Deviation
Opće zadovoljstvo školom	600	5,00	20,00	13,3550	3,90569
Negativni osjećaji prema školi	600	5,00	20,00	9,6833	4,17318
Odnos sa nastavnicima	600	5,00	20,00	14,8050	4,05187
Socijalna integriranost	600	5,00	20,00	15,8317	3,29161
Priprema za budućnost	600	6,00	24,00	19,6167	4,41046
Školsko postignuće	600	4,00	16,00	12,5667	2,84940
Doživljaj učenja	600	4,00	16,00	9,6183	3,31527

U prethodnoj tabeli vidljive su ostvarene prosječne vrijednosti i standardne devijacije unutar izabranih istraživačkih varijabli.

Kako bismo se opredijelili da li će u statističkoj analizi biti korištena parametrijska ili neparametrijska statistika, provjerili smo da li podaci odstupaju od normalne distribucije. Slijedi tabelarni prikaz.

Tabela 2. *Odstupanje distribucije rezultata od normalne raspodjele*

Tests of Normality						
	Kolmogorov-Smirnov ^a			Shapiro-Wilk		
	Statistic	df	Sig.	Statistic	df	Sig.
Opće zadovoljstvo školom	,102	599	,000	,969	599	,000
Negativni osjećaji prema školi	,131	599	,000	,909	599	,000
Odnos sa nastavnicima	,120	599	,000	,933	599	,000
Socijalna integriranost	,136	599	,000	,923	599	,000

Priprema za budućnost	,160	599	,000	,870	599	,000
Školsko postignuće	,148	599	,000	,916	599	,000
Doživljaj učenja	,079	599	,000	,965	599	,000

Rezultati predstavljeni u tabeli 2, dobijeni putem Kolmogorov-Smirnovog i Shapiro-Wilkovog testa, ukazuju na stepen odstupanja dobijenih rezultata od normalne raspodjele unutar svih varijabli. Na osnovu navedenih istraživačkih rezultata zaključeno je kako će se u statističkoj analizi istraživačkih rezultata koristiti neparametrijska statistika.

Kvalitet školskog života u redovnoj nastavi i onlajn nastavi

Kvalitet školskog okruženja može biti značajan faktor u razvoju socijalnih kompetencija: samokontrole, samopoštovanja, odnosa sa vršnjacima, međuljudskih odnosa i općeg zadovoljstva školom. Stoga je i postavljeno pitanje postoji li u tom segmentu razlika u redovnoj nastavi i onlajn nastavi. Naročito zbog toga što školsko iskustvo može biti značajan prediktor za dalje usmjeravanje u školovanju, modeliranje vlastitih želja, sposobnosti i motiviranosti. Iskustva učenika mogu usmjeriti u određeno područje djelovanja, a učenička iskustva u učionici povezana su s njihovom motivacijom (Pintrich, Roeser & de Groot, 1994; Raboteg-Šarić, Šakić i Brajša-Žganec, 2009). Nadalje, škole mogu kreirati klimu koja može biti snažnija od bilo kojeg pojedinačnog utjecaja – učitelja, razreda, porodice, komšiluka – toliko snažno da za najmanje 6 sati dnevno može nadjačati sve drugo u životima djece (Edmonds 1982, prema Kranželić-Tavra, 2002).

Da bismo ustanovili postoji li razlika u percepciji učenika osnovne i srednje škole o kvalitetu školskog života u redovnoj nastavi i onlajn nastavi u toku pandemije koronavirusa, uradili smo Mann-Whitney test. Slijedi tabelarni prikaz i interpretacija.

Tabela 3. Rang vrijednosti stavova o kvalitetu školskog života u odnosu na varijablu vrsta nastave

Ranks				
	Vrsta nastave	N	Srednji rang	Suma rangova
Opće zadovoljstvo školom	redovna nastava	300	330,77	99231,00
	onlajn nastava	300	270,23	81069,00
Negativni osjećaji prema školi	redovna nastava	300	272,50	81750,50
	onlajn nastava	300	328,50	98549,50
Odnos sa nastavnicima	redovna nastava	300	349,85	104955,00
	onlajn nastava	300	251,15	75345,00
Socijalna integriranost	redovna nastava	300	318,81	95644,00
	onlajn nastava	300	282,19	84656,00
Priprema za budućnost	redovna nastava	300	328,37	98511,00
	onlajn nastava	300	272,63	81789,00
Školsko postignuće	redovna nastava	300	324,34	97302,00
	onlajn nastava	300	276,66	82998,00

Doživljaj učenja	redovna nastava	300	347,41	104224,00
	onlajn nastava	300	253,59	76076,00

Tabela 4. *Tabela statističkih neparametrijskih testova za nezavisnu varijablu vrsta nastave*

Test Statistics ^a							
	Opće zadovoljstvo školom	Negativni osjećaji prema školi	Odnos sa nastavnicima	Socijalna integriranost	Priprema za budućnost	Školsko postignuće	Doživljaj učenja
Mann-Whitney U	35919,00	36600,50	30195,00	39506,00	36639,00	37848,00	30926,00
Wilcoxon W	81069,00	81750,50	75345,00	84656,00	81789,00	82998,00	76076,00
Z	-4,29	-3,99	-7,00	-2,60	-3,98	-3,41	-6,66
Asymp. Sig. (2-tailed)	,000	,000	,000	,009	,000	,001	,000
a. Grouping Variable: Vrsta nastave							

Rezultati Mann-Whitney testa (tabela 4) pokazali su kako postoji statistički značajna razlika u stavovima učenika o kvalitetu školskog života u redovnoj nastavi i onlajn nastavi u toku pandemije koronavirusa. Uvidom u srednji rang (tabela 3), možemo zaključiti kako učenici u redovnoj nastavi pokazuju statistički značajno viši srednji rang nego učenici u onlajn nastavi na supskalama: opće zadovoljstvo školom, odnos sa nastavnicima, socijalna integriranost, priprema za budućnost, školsko postignuće i doživljaj učenja, a niži srednji rang nego učenici u onlajn nastavi na supskali negativni osjećaji prema školi. Dakle, učenici procjenjuju da je kvalitet školskog života u redovnoj nastavi statistički značajno veći od kvaliteta školskog života u onlajn nastavi u toku pandemije koronavirusa: veće je opće zadovoljstvo školom, manji su negativni osjećaji prema školi, bolji je odnos sa nastavnicima, bolja je socijalna integriranost, u većoj mjeri se škola doživljava kao prostor pripreme za budućnost, ostvaruje se veće školsko postignuće i bolji je doživljaj učenja.

Također, da bismo ustanovili postoji li razlika u percepciji učenika osnovne i srednje škole o kvalitetu školskog života u redovnoj nastavi i onlajn nastavi u toku pandemije koronavirusa, uradili smo Mann-Whitney test. Slijedi tabelarni prikaz i interpretacija.

Tabela 5. *Rang vrijednosti stavova o kvalitetu školskog života u odnosu na varijablu vrsta škole*

Ranks				
	Vrsta škole	N	Srednji rang	Suma rangova
Opće zadovoljstvo školom	osnovna škola	300	330,77	99231,00
	srednja škola	300	270,23	81069,00
Negativni osjećaji prema školi	osnovna škola	300	272,50	81750,50
	srednja škola	300	328,50	98549,50
Odnos sa nastavnicima	osnovna škola	300	349,85	104955,00
	srednja škola	300	251,15	75345,00
Socijalna integriranost	osnovna škola	300	318,81	95644,00
	srednja škola	300	282,19	84656,00

Priprema za budućnost	osnovna škola	300	328,37	98511,00
	srednja škola	300	272,63	81789,00
Školsko postignuće	osnovna škola	300	324,34	97302,00
	srednja škola	300	276,66	82998,00
Doživljaj učenja	osnovna škola	300	347,41	104224,00
	srednja škola	300	253,59	76076,00

Tabela 6. Tabela statističkih neparametrijskih testova za nezavisnu varijablu vrsta škole

Test Statistics ^a							
	Opće zadovoljstvo školom	Negativni osjećaji prema školi	Odnos sa nastavnicima	Socijalna integriranost	Priprema za budućnost	Školsko postignuće	Doživljaj učenja
Mann-Whitney U	35919,00	36600,50	30195,00	39506,00	36639,00	37848,00	30926,00
Wilcoxon W	81069,00	81750,50	75345,00	84656,00	81789,00	82998,00	76076,00
Z	-4,29	-3,99	-7,00	-2,60	-3,98	-3,41	-6,66
Asymp. Sig. (2-tailed)	,000	,000	,000	,009	,000	,001	,000
a. Grouping Variable: Vrsta škole							

Rezultati Mann-Whitney testa (tabela 6) pokazali su kako postoji statistički značajna razlika u stavovima učenika osnovne i srednje škole o kvalitetu školskog života. Uvidom u srednji rang (tabela 5), možemo zaključiti kako učenici u osnovnoj školi pokazuju statistički značajno viši srednji rang nego učenici u srednjoj školi na supskalama: opće zadovoljstvo školom, odnos sa nastavnicima, socijalna integriranost, priprema za budućnost, školsko postignuće i doživljaj učenja, a niži srednji rang nego učenici u srednjoj školi na supskali negativni osjećaji prema školi. Dakle, učenici procjenjuju da je kvalitet školskog života u osnovnoj školi statistički značajno veći od kvaliteta školskog života u srednjoj školi: veće je opće zadovoljstvo školom, manji su negativni osjećaji prema školi, bolji je odnos sa nastavnicima, bolja je socijalna integriranost, u većoj mjeri se škola doživljava kao prostor pripreme za budućnost, ostvaruje se veće školsko postignuće i bolji je doživljaj učenja.

Interesiralo nas je da li je varijabla spol statistički značajno povezana sa procjenom kvaliteta školskog života. U tu svrhu uradili smo Mann-Whitney test. Slijedi tabelarni prikaz i interpretacija.

Tabela 7. Rang vrijednosti stavova o kvalitetu školskog života u odnosu na varijablu spol

Ranks				
	Spol	N	Srednji rang	Suma rangova
Opće zadovoljstvo školom	muški	278	274,24	76240,00
	ženski	322	323,17	104060,00
Negativni osjećaji prema školi	muški	278	306,45	85193,00
	ženski	322	295,36	95107,00
Odnos sa nastavnicima	muški	278	304,09	84538,00
	ženski	322	297,40	95762,00

Socijalna integriranost	muški	278	301,47	83809,50
	ženski	322	299,66	96490,50
Priprema za budućnost	muški	278	271,35	75434,00
	ženski	322	325,67	104866,00
Školsko postignuće	muški	278	271,49	75473,00
	ženski	322	325,55	104827,00
Doživljaj učenja	muški	278	288,69	80254,50
	ženski	322	310,70	100045,50

Tabela 8. Tabela statističkih neparametrijskih testova za nezavisnu varijablu spol

Test Statistics ^a							
	Opće zadovoljstvo školom	Negativni osjećaji prema školi	Odnos sa nastavnicima	Socijalna integriranost	Priprema za budućnost	Školsko postignuće	Doživljaj učenja
Mann-Whitney U	37459,00	43104,00	43759,00	44487,50	36653,00	36692,00	41473,50
Wilcoxon W	76240,00	95107,00	95762,00	96490,50	75434,00	75473,00	80254,50
Z	-3,46	-,79	-,47	-,13	-3,87	-3,86	-1,56
Asymp. Sig. (2-tailed)	,001	,431	,636	,898	,000	,000	,119

a. Grouping Variable: Spol

Rezultati Mann-Whitney testa (tabela 8) pokazali su kako postoji samo djelimična statistički značajna razlika u stavovima učenika različitog spola o kvalitetu školskog života. Uvidom u srednji rang (tabela 7), možemo zaključiti kako učenici ženskog spola pokazuju statistički značajno viši srednji rang nego učenici muškog spola na supskalama: opće zadovoljstvo školom, priprema za budućnost i školsko postignuće. Ostale razlike u stavovima nisu statistički značajne. Dakle, učenici ženskog spola procjenjuju da je statistički značajno veći kvalitet školskog života nego učenici muškog spola: veće je opće zadovoljstvo školom, u većoj se mjeri škola doživljava kao prostor pripreme za budućnost i ostvaruje se veće školsko postignuće.

I na kraju, interesiralo nas je da li je varijabla školski uspjeh statistički značajno povezana sa procjenom kvaliteta školskog života. U tu svrhu uradili smo Kruskal Wallis test. Slijedi tabelarni prikaz i interpretacija.

Tabela 9. Rang vrijednosti stavova o kvalitetu školskog života u odnosu na varijablu školski uspjeh

Ranks			
	Školski uspjeh	N	Srednji rang
Opće zadovoljstvo školom	dovoljan	26	292,50
	dobar	155	251,75
	vrlo dobar	230	294,43
	odličan	189	348,97
	dovoljan	26	295,77

Negativni osjećaji prema školi	dobar	155	349,95
	vrlo dobar	230	295,63
	odličan	189	266,52
Odnos sa nastavnicima	dovoljan	26	287,67
	dobar	155	247,38
	vrlo dobar	230	301,75
	odličan	189	344,31
Socijalna integriranost	dovoljan	26	274,94
	dobar	155	254,93
	vrlo dobar	230	310,70
	odličan	189	328,98
Priprema za budućnost	dovoljan	26	271,23
	dobar	155	249,67
	vrlo dobar	230	312,15
	odličan	189	332,03
Školsko postignuće	dovoljan	26	190,00
	dobar	155	191,85
	vrlo dobar	230	291,97
	odličan	189	415,19
Doživljaj učenja	dovoljan	26	255,27
	dobar	155	245,63
	vrlo dobar	230	302,63
	odličan	189	349,13

Tabela 10. Tabela statističkih neparametrijskih testova za nezavisnu varijablu školski uspjeh

Test Statistics ^a							
	Opće zadovoljstvo školom	Negativni osjećaji prema školi	Odnos sa nastavnicima	Socijalna integriranost	Priprema za budućnost	Školsko postignuće	Doživljaj učenja
Chi-Square	27,552	20,405	27,018	17,367	21,828	158,503	32,501
df	3	3	3	3	3	3	3
Asymp. Sig.	,000	,000	,000	,001	,000	,000	,000
a. Kruskal Wallis Test							
b. Grouping Variable: Školski uspjeh							

Rezultati Kruskal Wallis testa (tabela 10) pokazali su kako postoji statistički značajna razlika u stavovima učenika različitog školskog uspjeha o kvalitetu školskog života. Uvidom u srednji rang (tabela 9), možemo zaključiti kako učenici koji imaju odličan školski uspjeh pokazuju statistički značajno najviši srednji rang na supskalama: opće zadovoljstvo školom, odnos sa nastavnicima, socijalna integriranost, priprema za budućnost, školsko postignuće i doživljaj učenja, a najniži srednji rang na supskali negativni osjećaji prema školi. Dakle, učenici koji imaju odličan školski uspjeh procjenjuju statistički značajno većim kvalitet školskog života: imaju veće

opće zadovoljstvo školom, imaju manje negativne osjećaje prema školi, ostvaruju bolji odnos sa nastavnicima, osjećaju bolju socijalnu integriranost, u većoj mjeri školu doživljavaju kao prostor pripreme za budućnost, ostvaruju veće školsko postignuće i imaju bolji doživljaj učenja.

Diskusija

Rezultati našeg istraživanja pokazali su da je veće opće zadovoljstvo školom u redovnoj nastavi nego u onlajn nastavi u toku pandemije koronavirusa. Koliko je važno zadovoljstvo životom kod adolescenata pokazuju i brojne studije, koje pronalaze da individualne razlike u zadovoljstvu životom kod adolescenata mogu predvidjeti važne životne ishode, kao što su razvoj internaliziranih i eksternaliziranih problema u ponašanju (McKnight, Huebner i Suldo, 2002; Park, 2004), vršnjačko nasilje (Valois i sar., 2001), usamljenost (Ozben, 2013), samopouzdanje i prihvatanje od strane vršnjaka (Shin i sar., 2011), popularnost i omiljenost (Boehm i Lyubomirsky, 2008), ljubavni i drugi socijalni odnosi (Diener i Seligman, 2002). Ovi su nalazi u skladu i s tvrdnjama Dienera (2012), po kojima se zadovoljstvo životom kod adolescenata može posmatrati kao važan psihološki resurs koji olakšava postizanje adaptivnog razvoja. Rezultati ranijih istraživanja (Raboteg-Šarić, Šakić i Brajša-Žganec, 2009) pokazali su da su učenici uglavnom zadovoljni školom, te da uglavnom ne razvijaju negativne osjećaje prema školi. Nadalje, istraživanja potvrđuju da djevojčice općenito imaju pozitivniji odnos prema školi u odnosu na dječake (Raboteg-Šarić, Šakić i Brajša-Žganec, 2009; Slavnić i Zečević, 2015). U domenu povezanosti sa školom istraživanja potvrđuju da su učenici koji su povezani sa osobama u školi (osobljem, nastavnicima i vršnjacima) sretniji i osjećaju da školi pripadaju (Whiteside-Masnell i sar., 2014). Primjeri povezanosti uključuju osjećaj pripadnosti, ponosa školom, ugođe za sve u školi. Učenici koji su duboko povezani sa školom, osjećaju se sigurno, osjećaju podršku u školi i vjeruju da im škola nudi stimulirajuće okruženje (Whiteside-Masnell i sar., 2014).

Rezultati našeg istraživanja pokazali su da su manji negativni osjećaji prema školi u redovnoj nastavi nego u onlajn nastavi u toku pandemije koronavirusa. Inače, negativni osjećaji prema školi mogu se vezati za slabu vezanost sa školom koja je povezana s nizom rizičnih ponašanja poput delinkvencije, ovisnosti, napuštanja obrazovnog sistema, maloljetničke trudnoće, antisocijalnog ponašanja i niskog samopouzdanja (Hawkins, Catalano i Miller, 2001; Roviš i Bezinović, 2011). Maddox i Prinz (2003) smatraju da visoka privrženost školi može odgoditi pojavu rizičnih ponašanja, a njezin nedostatak može biti vezan uz korištenje sredstava ovisnosti (Roviš i Bezinović, 2011). Dakle, neuspjeh u međusobnim odnosima s vršnjacima i nastavnicima, između ostalog, može rezultirati i antisocijalnim stavovima i ponašanjem.

Rezultati našeg istraživanja pokazali su da je kvalitetniji odnos sa nastavnicima u redovnoj nastavi nego u onlajn nastavi u toku pandemije koronavirusa. Značaj nastavnika u formiranju cjelokupne slike o školi kod učenika nije zanemariv. Roeser, Eccles i Sameroff (1998, prema Zvizdić, 2015) utvrdili su da je za adolescente koji su svoje nastavnike doživljavali kao izvore akademske i emocionalne podrške postojala manja vjerojatnoća za doživljavanje emocionalne uznemirenosti ili alijenacije od škole. U istraživanju Zvizdića (2003) utvrđeno je da najveći doprinos u objašnjenju školskog samopoštovanja, te percipirane samoeфикаsnosti u školskom

učenju i reguliranju vlastitog procesa učenja ima socijalna podrška nastavnika. To znači da će ukoliko mladi adolescenti percipiraju postojanje višeg nivoa podrške od nastavnika, i nivo njihovog školskog samopoštovanja i percipirane samoefikasnosti u školskom učenju i reguliranju vlastitog procesa učenja biti veći (Zvizdić, 2003).

Rezultati našeg istraživanja pokazali su da je bolja socijalna integriranost učenika u redovnoj nastavi nego u onlajn nastavi u toku pandemije koronavirusa. Vlasta Vizek-Vidović (1994; prema Ajduković, 1995) smatra da dječija socijalna okolina uključuje porodicu, školu i vršnjake. Disfunkcija unutar jedne od ovih kategorija može interferirati s dječijim razvojem. Međutim, poznato je i da jedan izvor socijalne podrške može utjecati na drugi, naprimjer u vidu ublažavanja problema koje dijete ima s nekim drugim izvorom socijalne podrške. Tako Masten, Best i Garmezy (1991, prema Zvizdić, 2015) navode da socijalne interakcije djece unutar škole i šire zajednice, a koje ne zavise od odnosa sa starateljima, mogu kompenzirati porodičnu neadekvatnost. Također, tokom rane adolescencije, prijatelji vršnjaci djeci mogu pružiti kognitivno bogata objašnjenja socijalnih i fizičkih izazova s kojim se suočavaju (Zvizdić, 2015), što potvrđuju Gordon i Wraith (1993; prema Zvizdić, 2015), koji tvrde da djeca kroz odnose s vršnjacima evaluiraju i razumijevaju kritične aspekte svojih iskustava. Nadalje, poznato je da prijatelji djetetu mogu osigurati emocionalnu podršku i sigurnost naročito u situacijama stresa kod kuće ili u školi (Zvizdić 2015), pomoći u prilagodbi u školi, te stimulirati njegov školski uspjeh (Masten i Coatsworth, 1998).

Rezultati našeg istraživanja pokazali su da se škola više doživljava kao prostor pripreme za budućnost u redovnoj nastavi nego u onlajn nastavi u toku pandemije koronavirusa. Reakcije učenika na školu indikatori su kvaliteta školskog života, a pozitivne reakcije na školu mogu povećati vjerovatnoću da će učenici razviti trajnu predanost učenju (Raboteg-Šarić, Šakić i Brajša-Žganec, 2009). Također, Puževski (2002) navodi da škola u budućnosti neće biti samo izvršilac različitih odgojno-obrazovnih programa nego prvenstveno organizator, stimulator i koordinator njihove realizacije.

Rezultati našeg istraživanja pokazali su da je bolje školsko postignuće u redovnoj nastavi nego u onlajn nastavi u toku pandemije koronavirusa. Za školski uspjeh podjednako su važni intelektualna sposobnost, motivacija i osobine ličnosti (Buljubašić-Kuzmanović i Botić, 2012). U kontekstu škole važno je istaknuti kako učenici koji imaju pozitivnija uvjerenja o svojim socijalnim sposobnostima, odnosno višu socijalnu samoefikasnost vrlo često postižu i bolje rezultate na akademskom planu, te pozitivnije doživljavaju svoje akademske sposobnosti (Bubić i Goreta 2015). Doživljaj školske (ne)kompetencije važan je aspekt dječije slike o sebi, a iskustva neuspjeha u ovom području ugrožavaju samopouzdanje učenika, što dovodi do slabije motivacije za učenje i još slabijih rezultata u učenju (Raboteg-Šarić, Šakić i Brajša-Žganec, 2009). Učenici nižeg samopoštovanja obično imaju lošiji školski uspjeh (Rijavec, Raboteg-Šarić i Franc, 1999).

I na kraju, rezultati našeg istraživanja pokazali su da je bolji doživljaj učenja u redovnoj nastavi nego u onlajn nastavi u toku pandemije koronavirusa. Učenici koji su usmjereni prema učenju, znanju ili zadatku žele unaprijediti svoje sposobnosti i razumijevanje gradiva, odnosno učenje je za njih samo po sebi cilj. S druge strane, učenici koji su usmjereni prema izvedbi nastoje

demonstrirati svoje visoke sposobnosti i dobiti pozitivne procjene od drugih ljudi. Motivacija je od ključne važnosti za učenje i povezana je sa školskim uspjehom, pozitivnim stavovima prema školi, boljom disciplinom i većim zadovoljstvom učenika i nastavnika (Raboteg-Šarić, Šakić i Brajša-Žganec, 2009). Ako se u učionicama izgradi stimulirajuće okruženje u kojem učenici i nastavnici rado borave, učenici će školu doživljavati kao mjesto u kojem su sigurni i sretni, te će to biti podsticaj za bolji uspjeh u učenju (Raboteg-Šarić, Šakić i Brajša-Žganec, 2009).

Zaključci

Uvidi u relevantne teorijske izvore, rezultate našeg i drugih istraživanja nedvosmisleno potvrđuju kako je kvalitetan odgojno-obrazovni proces u funkciji razvoja kvaliteta školskog života učenika.

Rezultati našeg istraživanja pokazali su sljedeće:

- kvalitet školskog života u redovnoj nastavi statistički je značajno veći od kvaliteta školskog života u onlajn nastavi u toku pandemije koronavirusa: veće je opće zadovoljstvo školom, manji su negativni osjećaji prema školi, bolji je odnos sa nastavnicima, bolja je socijalna integriranost, u većoj mjeri se škola doživljava kao prostor pripreme za budućnost, ostvaruje se veće školsko postignuće i bolji je doživljaj učenja;
- kvalitet školskog života u osnovnoj školi statistički je značajno veći od kvaliteta školskog života u srednjoj školi: veće je opće zadovoljstvo školom, manji su negativni osjećaji prema školi, bolji je odnos sa nastavnicima, bolja je socijalna integriranost, u većoj mjeri se škola doživljava kao prostor pripreme za budućnost, ostvaruje se veće školsko postignuće i bolji je doživljaj učenja;
- učenici ženskog spola procjenjuju da je statistički značajno veći kvalitet školskog života nego učenici muškog spola: veće je opće zadovoljstvo školom, u većoj mjeri se škola doživljava kao prostor pripreme za budućnost i ostvaruje se veće školsko postignuće;
- učenici koji imaju odličan školski uspjeh procjenjuju statistički značajno većim kvalitet školskog života: imaju veće opće zadovoljstvo školom, imaju manje negativne osjećaje prema školi, ostvaruju bolji odnos sa nastavnicima, osjećaju bolju socijalnu integriranost, u većoj mjeri školu doživljavaju kao prostor pripreme za budućnost, ostvaruju veće školsko postignuće i imaju bolji doživljaj učenja.

U potpunosti je potvrđena hipoteza koja je glasila: Postoji statistički značajna razlika u kvalitetu školskog života u redovnoj nastavi i onlajn nastavi u toku pandemije koronavirusa: bolji je kvalitet školskog života učenika u redovnoj nastavi nego u onlajn nastavi u toku pandemije koronavirusa.

Implikacije istraživačkih rezultata:

- činjenica da je kvalitet školskog života u redovnoj nastavi statistički značajno veći od kvaliteta školskog života u onlajn nastavi potvrđuje potrebu bolje pripreme,

organizacije i realizacije onlajn nastave ukoliko se ustali njezino korištenje u odgojno-obrazovnom procesu;

- činjenica po kojoj je kvalitet školskog života u osnovnoj školi statistički značajno veći od kvaliteta školskog života u srednjoj školi potvrđuje potrebu kreiranja programa edukacije srednjoškolskih nastavnika koji će biti u funkciji razvoja njihovih kompetencija za osnaženje kvaliteta školskog života učenika u srednjoj školi.

U potpunosti je ostvaren istraživački cilj da se na osnovu stavova učenika osnovne i srednje škole ustanovi postoji li statistički značajna razlika u kvalitetu školskog života u redovnoj nastavi i onlajn nastavi u toku pandemije koronavirusa. S ciljem relevantnijeg zaključivanja o kvalitetu realizacije onlajn nastave istraživanje bi trebalo ponoviti nakon što se onlajn nastava, eventualno, ponovo organizira, budući da će i učenici i nastavnici i roditelji spremnije dočekati njezinu realizaciju.

Literatura

2. Ainley, J., & Bourke, S. (1992). Student views of primary schooling, *Research Papers in Education*, 7(2), 107–28.
3. Ajduković, D. (1995). *Program psihosocijalne pomoći prognanoj i izbjegloj djeci*, Priručnik za pomagače-nestručnjake, Zagreb: Društvo za psihološku pomoć.
4. Blažević, I. (2015). *Utjecaj školskoga kurikulumu na socijalni razvoj učenika*, doktorski rad, Zagreb: Filozofski fakultet.
5. Boehm, J. K., & Lyubomirsky, S. (2008). Does happiness lead to career success?, *Journal of Career Assessment*, 16, 101–116.
6. Bubić, A. i Goreta, I. (2015). Akademске i socijalne odrednice općeg zadovoljstva školom, *Psihologijske teme*, 24, 473–493.
7. Buljubašić-Kuzmanović, V. i Blažević, I. (2015). Školski kurikulum u funkciji razvoja socijalnih vještina učenika. *Pedagogijska istraživanja*, 12 (1–2), 55–70.
8. Dedić, M. (15. april 2020). *Internetska nastava u BiH: Roditelji najvažnija karika između škole i djece*, Al Jazeera Balkans, dostupno na: <http://balkans.aljazeera.net/vijesti/internetska-nastava-u-bih-roditelji-najvaznija-karika-izmedu-skole-i-djece>, Pristupljeno: 21. 7. 2020.
9. Diener, E. (2012). New findings and future directions for subjective well-being research. *American Psychologist*, 67(8), 590–597.
10. Diener, E., & Seligman, M. E. P. (2002). Very happy people, *Psychological Science*, 13(1), 81–84.
11. Hawkins, J. D., Catalano, R. E., & Miller, J. Y. (1992). Risk and Protective Factors for Alcohol and Other Drug Problems in Adolescence and Early Adulthood: Implications for Substance Abuse Prevention. *Psychological Bulletin*, 112, 64–105.
12. Hrvatić, N. i Piršl, E. (2007). Interkulturalne kompetencije učitelja. U: Babić, N. (ur.) *Kompetencije i kompetentnost učitelja* (str. 221–228). Osijek: Učiteljski fakultet Sveučilišta Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku.

13. Huebner, E. S. (2004). Research on assessment of life satisfaction of children and adolescents, *Social Indicators Research*, 66, 3–33.
14. Kong, C. (2008). Classroom learning experiences and students' perceptions of quality of school life, *Learning Environment Research*, 11, 111–129.
15. Kranželić-Tavra, V. (2002). Rizični i zaštitni čimbenici u školskom okruženju kao temelji uspješne prevencije poremećaja u ponašanju djece i mladih, *Hrvatska revija za rehabilitacijska istraživanja*, Vol. 38, br.1, 1–12.
16. Leonard, C. (2002). *Quality of school life and attendance in primary school*, Newcastle: University of Newcastle, Australian Digital Thesis Program.
17. Leonard, M., Graham, S. & Bonacum, D. (2004). The human factor: the critical importance of effective teamwork and communication in providing safe care. *Quality and Safety in Health Care*, 13, 85–90.
18. Maddox, S. J., & Prinz, R. J. (2003). School bonding in children and adolescents: Conceptualization, assessment, and associated variables. *Clinical Child and Family Psychology Review*, 6, 31–49.
19. Masten, A. S., & Coatsworth, J. D. (1998). The development of competence in favorable and unfavorable environments: Lessons from research on successful children. *American Psychologist*, 53(2), 205–220.
20. McKnight, C. G., Huebner, E. S., & Suldo, S. (2002). Relationships among stressful life events, temperament, problem behavior, and global life satisfaction in adolescents, *Psychology in the Schools*, 39(6), 677–687.
21. Mok, M., & Flynn, M. (2002). Determinants of students' quality of school life: A path model, *Learning Environment Research*, 5: 275–300.
22. Ozben, S. (2013). Social skills, life satisfaction and loneliness in Turkish university students, *Social Behavior and Personality: An International Journal*, 41(2), 203–213.
23. Park, N. (2004). The role of subjective well-being in positive youth development, *The ANNALS of the American Academy of Political and Social Science*, 591(1), 25–39.
24. Pintrich, P. R., Roeser, R. W., & de Groot, E. V. (1994). Classroom and individual differences in early adolescents' motivation and self-regulated learning. *Journal of Early Adolescence*, 14(2), 139–161.
25. Previšić, V. (2005). Kurikulum savremenog odgoja i škole: metodologija i struktura. *Pedagoški istraživanja*, 2 (2), 165–173.
26. Raboteg-Šarić, Z., Šakić, M. i Brajša-Žganec, A. (2009). Kvaliteta života u osnovnoj školi: povezanost sa školskim uspjehom, motivacijom i ponašanjem učenika, *Društvena istraživanja*, br. 4–5 (102–103), 697–716.
27. Rijavec, M., Raboteg-Šarić, Z. i Franc, R. (1999). Komponente samoreguliranog učenja i školski uspjeh, *Društvena istraživanja*, 8(4), 529–541.
28. Roviš, D. i Bezinović, P. (2011). Vezanost za školu – analiza privrženosti školi i predanosti školskim obvezama kod srednjoškolaca. *Sociologija i prostor*, 49 (2), 185–208.

29. Shin, N., Vaughn, B. E., Akers, V., Kim, M., Stevens, S., Krzysik, L., & Korth, B. (2011). Are happy children socially successful? Testing a central premise of positive psychology in a sample of preschool children, *Journal of Positive Psychology*, 6(5), 355–367.
30. Slavnić, D. i Zečević, I. (2015). Učeničko zadovoljstvo životom, školom i samopoštovanje, U: Subotić, S. (ur.). *STED 2015. zbornika radova iz psihologije*, (str. 75–86), Banja Luka: Univerzitet za poslovni inženjering i menadžment.
31. Valois, R. F., Zullig, K. J., Huebner, E. S., & Drane, J. W. (2001). Relationship between lifesatisfaction and violent behaviors among adolescents, *American Journal of Health Behavior*, 25(4), 353–366.
32. Whiteside-Mansell, L., Weber, J. L., Moore, P. C., Johnson, D., Williams, E., Ward, W., Robbins, J. M., & Phillips, B. A. (2014). School Bonding in Early Adolescence: Psychometrics of the Brief Survey of School Bonding, *Journal of Early Adolescence*, 1–31.
33. Zvizdić, S. (2003). *Percipirana socijalna podrška kao prediktor psihološke otpornosti mlađih adolescenata nakon rata*, Doktorska disertacija, Sarajevo: Filozofski fakultet.
34. Zvizdić, S. (2015). *Socijalna podrška i rezilijencija kod djece i adolescenata*. Sarajevo: Filozofski fakultet. Elektronsko izdanje <http://www.ff-eizdavastvo.ba/Knjige.aspx>

PERCEPTION OF QUALITY OF STUDENTS' SCHOOL LIFE IN REGULAR AND ONLINE CLASSES DURING THE CORONAVIRUS PANDEMIC

Abstract

The scientific research framework and incentives for this research was the transition from classical education to the realisation of online education in elementary and secondary schools in Bosnia and Herzegovina caused by the announcement of the coronavirus pandemic. The aim of this research was to determine on the basis of the attitudes of elementary and secondary school students whether there is a statistically significant difference in the quality of school life in regular and online classes during the coronavirus pandemic. Research methods included the theoretical analysis and the descriptive and analytical survey method. Surveying was used as a research technique. The Quality of School Life Questionnaire (Ainley and Bourke 1992; Leonard, 2002) was used as a research instrument. The sample included in total 600 students (300 regular classes students and 300 online classes students). The sample of regular and online classes students consisted of each 150 elementary school students and 150 secondary school students. The research results have shown that students evaluated the quality of school life to be statistically better during regular classes than it was during online classes during the coronavirus pandemic in all subscales: the general enjoyment of school is bigger, there are less negative feelings about school, there is a better relationship towards teachers, there is a better social integrity of students, school is experienced to a greater extent as a preparation space for the future, higher school achievements are made and there is a better learning experience. In addition, the research results showed that elementary school students evaluated school life to be statistically of better quality than did secondary school students.

Key words: *general satisfaction, teacher relationship, social integration, school achievement, learning adventure*